

ادبیات علمی-تخیلی چطور به علم و آینده جهت می‌دهد؟

فضاپیمای آپولو در حقیقت از

کلمات ساخته شده بود!

مریم رحیمی پور

قفسه کتاب

📖 تاپیش از شیوع کرونا وقتی در کلاس، حرف از ادبیات «علمی-تخیلی» می‌زدیم، بیشتر با انتزاعات روبه‌رو بودیم. به بچه‌ها می‌گفتم «ادبیات علمی-تخیلی گونه‌ای از ژانر فانتزی است که با فناوری، علم و آینده سر و کار دارد.» بعد از آثار ژول ورن و هرژه

مثال می‌آوردم؛ می‌گفتم این نویسنده‌ها در داستان‌هایشان آینده‌ای را تصویر کرده‌اند که بعداً واقعاً اتفاق افتاده است. ژول ورن وقتی کتاب «سفر به کره ماه» را می‌نوشت هنوز کسی به ماه سفر نکرده بود یا وقتی هرژه داستان «گشت وگذار در ماه» تن‌تن را نقاشی می‌کرد هر آنچه از کره ماه و نحوه رسیدن به آن می‌گفت، حاصل تخیلات خودش بود.

نظریه پردازان زیادی در مورد ادبیات علمی-تخیلی صحبت کرده‌اند. جمال میرصادقی در کتاب «داستان‌های خیالی» می‌گوید: «بعضی‌ها مدعی می‌شوند که داستان‌های علمی تخیلی آینده را پیش‌بینی می‌کنند، اما این نوع داستان خیالی شاخه‌ای از آینده‌شناسی نیست و نویسنده‌اش بیش از فردی عادی نمی‌تواند آینده را پیش‌بینی کند.» شاید اگر این پاراگراف را پیش از شیوع کرونا خوانده بودم سفت و سخت می‌پذیرفتمش و به عنوان یک اطلاعات قطعی به بچه‌های کلاس می‌گفتم. اما حقیقت این است که تجربه چیز دیگری به من نشان داد. در تابستان ۹۸ همراه بچه‌های کلاس هفتم کتاب «زایو» را خواندیم. بچه‌ها با بی‌خیالی نقدش کردند و کنارش گذاشتیم. هفتمی‌های سال بعد هم در تابستان ۹۹ همان کتاب را خواندند. با این تفاوت که این بار در کلاس مجازی نشسته بودیم. ویروسی تقریباً مشابه آنچه در کتاب گفته شده بود سر رسیده بود و حتی به کلاس کوچک ما هم نفوذ کرده بود. هفتمی‌های تابستان ۹۹ بعد از خواندن «زایو» آن بی‌خیالی بچه‌های سال قبل را نداشتند و با تعجب می‌گفتند: «خانم یعنی این کتاب قبل کرونا نوشته شده؟» و من با اشتیاق نظریاتم را دوباره تکرار می‌کردم: «داستان‌های علمی-تخیلی گاهی آینده را به ما نشان می‌دهند.» این بار لازم نبود ژول ورن و هرژه و سفر به کره ماه را مثال بزنم. فقط با هیجان می‌گفتم: «مثل زایو!» حقیقت این است که داستان علمی-تخیلی واقعاً گونه‌ای از آینده‌شناسی نیست اما کسی می‌تواند ادعا کند که داستان علمی-تخیلی به ذهن مخاطبان آن نفوذ نمی‌کند؟ نمی‌شود بگوییم که کسانی مانند ژول ورن و هرژه آرزوهایی را در ذهن تعداد زیادی از مردم ایجاد کردند که بعدها به واقعیت تبدیل شدند؟

با همه این تعاریف و دقیقاً به همین خاطر در این شماره به بررسی ادبیات علمی-تخیلی پرداختیم، ادبیاتی که برخلاف آنچه اغلب تصور می‌کنیم ژانری مخصوص کودکان و نوجوانان نیست. ابزاری است که می‌تواند علم را به زبان ساده‌تر به مخاطب بفهماند و به احتمالات موجود درخ دادن آینده، جهت بدهد. ادبیات علمی-تخیلی این فرصت را به ما می‌دهد که آرزوهایمان را با ذهن‌های بیشتری به اشتراک بگذاریم و آن قدر تکثیرش کنیم که عاقبت یک روز به کره ماه برسیم! 🚀

عطف

۴

ضمیمه کتاب و داستان روزنامه جام جم
سه‌شنبه ۲۳ شهریور ۱۴۰۰ شماره ۱۳۴

نگاهی به داستان‌های قدیمی خیال انگیز در عصر جدید

همسفر با ژول ورن تا ناکجا

اعضای تحریریه قفسه کتاب پرونده این هفته را برای کودکان و نوجوانان ترتیب داده و سراغ داستان‌های علمی-تخیلی قدیمی رفته و از بین آنها آثار ژول ورن را انتخاب کرده‌اند. آنچه می‌خوانید نگاهی گذرا به این آثار قدیمی در قرن بیست و یکم است.

لذت سفر به دور دنیا با ژول ورن

کتاب «دور دنیا در هشتاد روز» در ژانر ترکیبی تخیلی-ماجراجویانه-سفرنامه و حتی کمدی نوشته شده است. این کتاب ماجرای مرد انگلیسی متشخص و ثروتمندی است و در لندن زندگی آرامی دارد و ناگهان در یک کلوپ، با دوستانش روی رقم بسیار بالایی شرط می‌بندد که دور دنیا را در ۸۰ روز طی کند. این تصمیم بسیار غیرواقع‌بینانه به نظر می‌رسد، چراکه ممکن است در طول سفر اتفاقات غیرمنتظره بی‌شماری رخ بدهد، اما آقای فاگ

با روحیه‌ای مصمم عازم این سفر می‌شود. جالب است بدانید این داستان اولین بار به صورت پاورقی در یکی از روزنامه‌های فرانسه منتشر می‌شد و مردم که گمان می‌کردند این سفر هم اکنون در حال وقوع است، بر سر موفقیت آن شرط‌بندی می‌کردند. همچنین خبرنگاران خارجی به صورت روزانه و با تلگراف قسمت جدید داستان را به روزنامه‌های خود می‌فرستادند. پس از انتشار این اثر تا دو سال روی صحنه تئاتر اجرا می‌شد و از تماشاگران آن کم نمی‌شد. هنوز هم بعد از گذشت ۱۵۰ سال از نگارش این اثر، تجربه همسفر شدن با آقای فاگ و همراهانش جذاب و تکرارنشده‌ای است.

شگفت‌انگیز، مرموز و همیشه جذاب

تصور من از ژول ورن ماجراهای جذاب کارتون «دور دنیا در هشتاد روز» بود و آقای ویلی فاگ تلویزیون، تا امروز که خودم «جنگل‌های تاریک آمازون» را خواندم.

این کتاب در دل آمازون اتفاق می‌افتد. در روستاهای کشور پرو، در برزیل. شما نیمی از نقشه آمریکای جنوبی را بدون این‌که از جایتان تکان بخورید، رفته‌اید. در جنگل‌هایش قدم زده‌اید، با مردمش آشنا شده‌اید و حتی تاریخش را مرور کرده‌اید، در کنارش هم با زندگی آقای جان کارل آشنا شده‌اید، با مینا دخترش، بنیتو پسرش و اتفاق مرموز زندگی‌اش.

خیلی زیرکانه مثل یک کارآگاه به دنبال یک نوشته رمزارد وارد ماجرا می‌شوید تا راز یک جنایت برملا شود و جون کارل خودش را از مخمصه‌ای تبرئه کند. سوار کشتی اقیانوس پیما فصل به فصل گره از معماهای داستان باز می‌کنید و وقتی کتاب را تمام کنید روح تخیل، ماجراجویی و هیجان را در رگ‌هایتان حس خواهید کرد.

طرح ۲۰۰ ساله‌ای که محقق شد

چند سال بعد از ساخته شدن اولین ماشین‌های امروزی و روان و سریع شدن حرکت عرضی روی زمین، ژول ورن به فکر یک حرکت عمودی و خارج از کره زمین افتاد و داستان سفر به ماه را منتشر کرد. در این کتاب هم مثل آثار بقیه معروف و مطرحش از یک سری فکت و داده علمی در زمان خودش به ساخت ابزار و اکتشافاتی رسید که بشر باید حداقل ۲۰۰ سال صبر می‌کرد تا محقق شدن‌شان را ببیند.

ژول ورن داستان اولین سفر انسان به ماه را از یک باشگاه اختراع و تولید توپ جنگی شروع می‌کند که بعد از جنگ‌های داخلی آمریکا بیکار شده‌اند و این روح جنگ‌طلب را به جای ساخت ابزار جنگی تشویق به ساخت ابزار علمی می‌کند. به قدری دقیق از ابعاد مساله و راه‌حل‌های علمی و فنی آن می‌گوید که مخاطب قرن بیست و یکمی بعد از پیشرفت‌های امروزی نجوم باز هم آنچه می‌خواند را می‌پذیرد.

تلگراف، جنگ، مبارزه

شکنجه و دیگر هیچ

ژول ورن را یکی از نویسندگان ژانر علمی-تخیلی می‌دانند اما او رمان‌هایی در گونه‌های دیگر نیز نوشته است که «میشل استروگف» یکی از آنهاست. داستان در روسیه و اوایل قرن نوزدهم اتفاق می‌افتد و شخصیت اصلی آن یکی از افسران گارد مخصوص سلطنتی است که برای انجام ماموریتی به سیبری فرستاده می‌شود. او باید در نبود خطوط تلگراف در منطقه مذکور، از طریق رساندن پیامی به برادر تزار، به مقابله با تاتارهای شورشی کمک کند.

داستان، الگویی حماسی دارد که با سفر قهرمان آغاز می‌شود و آنتاگونیست، یعنی کسی که مانع رسیدنش به هدف می‌شود. نهایت به خواسته خود دست پیدا می‌کند. از صحنه‌های به یادماندنی به گرفتار شدن در توفان، آتش زدن رودخانه، شکنجه و کور و مجازات‌های اسرا اشاره کرد. گرچه این رمان کم حجم و برای بزرگسالان نوشته شده است، اما امروزه می‌تواند در طر

شکارچی نهنگ کجا؟ قطب جنوب

همین اول کار تکلیفمان را روشن کنیم که «بیست هزار فرسنگ می‌خواهیم در عمق دریا حرکت کنیم، سراغ کتاب نروید. داستان آنها همراه با کاپیتان نمو سوار بر ناتیلوس سراسر دریاها را می‌گذرانند و با اسکوئیدهای غول‌پیکر مبارزه می‌کنند. تخیل می‌رساند که تا آن روز، انسانی روی آن پای نگذاشته بود و حتی ژول ورن، ۱۵۰ سال پیش، دنیایی از زیر آب را توصیف می‌کند که

